alimara

REVISTA DE TREBALL SOCIAL

NÚMERO 47 / SEGONA ÈPOCA / JUNY 2001

Consell de Mallorca

alimara

Núm. 47

Segona època, juny 2001

Edita: Consell Insular de Mallorca
Departament de Serveis Socials
General Riera, 67
07010 Palma
Tel: (971) 76 07 62
Fax: (971) 76 19 52

Equip editor: Jaume Mateu Martí
Catalina Garcia Garí
(En aquest número hi ha col·laborat el
Servei de Protecció al Menor i Atenció a la Família)

Portada: Joguines II (original 23 x 40 cm)
Jordi Miralles i Hostalot

Maquetació
i impressió: Esment, centre especial de treball d'Amadip

Dipòsit legal: PM-128-1987

Els articles d'aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Imprès amb paper ecològic

CONDICIONS IDÒNIES PER A LA INTEGRACIÓ FAMILIAR DE L'INFANT ADOPTAT

Beatriz Salzberg(*),
Psicòloga i Psicoanalista

És un fet tan cert com paradoxal que opulència econòmica i reproducció humana es presentin en proporcions inverses: l'índex de natalitat minva en el Primer Món, al temps que n'augmenta la infecunditat. En el Tercer Món, no només augmenta la natalitat, sinó que també ho fa la fractura entre rics i pobres.

Les guerres han estat sempre productores d'orfes i per això coincideix el final de la Gran Guerra amb l'augment de les adopcions. La pobresa és una altra font d'infància desemparada; constitueix una de les pitjors malalties endèmiques en expansió sense que, fins ara, no s'hi hagi aplicat cap vacuna eficient per eradicar-la.

L'adopció és un acte generós, solidari, de construcció d'una família. Així és en el marc d'una maternitat/paternitat responsable i d'un respecte del menor com a subjecte. També posa en evidència que l'essencial de la filiació, la maternitat i la paternitat, no es juga en allò biològic, sinó que es dóna en l'assumpció simbòlica, en el desig per aquest fill. L'adopció és la creació d'un vincle de filiació que travessa la biològica per passar a una altra artificial, elegida, creada a partir del desig de trobar-se. La filiació introdueix els humans en un sistema simbòlic a partir de la diferència dels sexes i l'ordre de les generacions. És el llegat que es transmet de generació en generació. En cada ocasió, els pares depassen valors i tradicions familiars. En l'adopció aquest arrelament es construeix a partir d'un acte jurídic que permetrà al menor, com a subjecte, ancorar-se en una nova genealogia. Aquest acte jurídic s'ha de redoblar d'un altre, molt més llarg i complex, que és l'adopció subjectiva. Més encara, quan acaba l'adopció legal s'inicia l'altra, la psíquica i subjectiva, creadora de vincles humanitzants que ofereixen pertinença, uneixen i creen família.

La meva proposta és entendre l'adopció subjectiva com un procés mutu, **recíproc**, que s'inicia pels pares però que no conclou fins a l'adopció que d'ells en fa el menor. És en el moment en què l'infant s'ha situat com a fill en la nova filiació; és quan ha trobat una identificació simbòlica i un punt d'amarratge per construir la seva identitat. Ha fet seus aquests pares, pertany a aquesta família i ara, com a fill, creix en el millor lloc, com diu el poeta, «en l'arbre de la seva (nova) genealogia». És quan interioritza i subjectivament s'ha fet fill i sent que el seu lloc és **per a sempre**. Ha entrat (en passat) per adopció i ara (en present) és el nostre fill. La diferència entre un fill biològic i un adoptat rau en com han entrat en la família, en l'origen. Després, ambdós són fills i no es mantenen lligams parentals distints amb un i altre si ha estat acceptat subjectivament pels seus pares. L'adoptat vingué de fora, de lluny, era aliè i s'ha fet proper i propi. Si l'infant vingut de fora ha trobat el seu lloc de fill, l'adopció ha conclòs feliçment.

Adoptar prové del mot llatí **adoptare** i vol dir **escollir, optar, fer seu**. L'èxit de l'adopció es troba en la capacitat d'ambdós (pares-fills) de fer-se seus. En psicoanàlisi fer seu té a veure amb la identificació simbòlica, amb l'operació de constitució del subjecte.

L'oscil·lació entre la inclusió (fer-se'l seu) d'aquest fill, o la seva no acceptació, marcarà l'operació d'adopció subjectiva. S'aconseguirà quan aquest desig de fill es fonamenti en l'acceptació de la seva alteritat, producte d'altres gestants. Només així, el transvasament narcisista dels pares a ell i als seus ideals, faran niu en aquest fill. Contràriament, farà fallida quan sigui el fill qui hagi de reparar als seus pares de la infecunditat. Si no és acceptat, romandrà migrant, no acabarà de sentir-se d'ells. Adquirirà estatut d'**inclòs-exclòs**. No serà l'infant convertit en fill, sinó un doble del fill biològic que no s'ha tingut. Moltes adopcions es queden a meitat del camí entre la inclusió i l'exclusió, l'acceptació i el rebuig, l'acolliment o la migració de l'infant a una altra adopció, o el retorn a una institució. Si aquesta identificació no es produeix, l'infant no arrela. L'adopció en la quotidianitat ha de ser velada, sense oblidar ni negar l'origen, però sense dificultar la creació de lligams de pertinença amb la família a través de la construcció imaginària de les semblances. Per dir-ho d'una altra manera, l'origen hauria de romandre rera l'escena, no en el centre, mantenint un delicat equilibri entre el respecte per l'origen i la construcció de la filiació adoptiva.

Tota adopció ve precedida pel dolor, pel patiment, per pèrdues, per desitjos frustrats.

De la banda dels pares, el dolorós descobriment de la infertilitat amb el seu periple de metges, esperances frustrades, embarassos no acomplerts o fills morts.

De la banda de l'infant, solitud, desemparament, pèrdues massives i saber que la vida ha començat per un abandonament.

L'adopció és **recíproca**, és **asimètrica**. L'eix, la conducció del procés és portat pels pares. Ells són els qui han d'elaborar algunes qüestions personals perquè incediran en el procés d'adopció i en la seva posició davant de:

— la limitació biològica;
— els progenitors de l'infant, el reconeixement per haver-li donat la vida i el respecte per l'origen del menor;
— l'acceptació de l'infant, de la seva història i de les seves circumstàncies.

He dit abans que l'adopció subjectiva és recíproca. Voldria afegir que hi ha un seguit **d'anhels i temors compartits** que tenen una **identitat especular**.

Això afecta, essencialment, dues qüestions:

— la sobrevaloració de la sang: ambdós temen no ser estimats i acceptats incondicionalment com els biològics;
— l'herència psicològica: ambdós es demanen a qui s'assembla en el caràcter i la personalitat;
— ambdós necessiten sentir-se estimats i acceptats incondicionalment com a pares i fills.

Així ho expressen lúdicament i dramàtica els infants en psicoteràpia i els preadoptants en els programes de preparació de l'adopció.

La temuda pregunta, sou vosaltres els meus pares vertaders?, conté un revers: som el vostre vertader fill? Comporta la idealització d'una parentalitat biològica idíl·lica, sense ambivalències, impossible, però no viscuda per ells.

S'ha de treballar sobre aquest imaginari social que considera la maternitat/paternitat com quelcom natural, no cultural i simbòlic, i que sobreestima la sang. El que resta elidit és la mancança: la infecunditat i l'abandonament. Aquesta concepció tan primitiva que sobredimensiona el més primari de l'home, la carn, la sang, és negadora de les diferències i de la manca constitutiva de l'ésser humà. Encobeeix el germen de l'agressivitat i la intolerància. Contràriament, direm com Schiller, «no és la carn ni la sang, sinó el cor el que ens fa pares i fills». El desig de vida ens humanitza.

Em referiré ara a les condicions que consider necessàries per a la integració del menor:

1. Capacitat dels pares per assumir una paternitat/maternitat no biològica que els permeti transformar la infecunditat en fecunditat simbòlica. La seva capacitat de «parentar» un fill vingut de fora.
2. Les condicions del menor i l'acceptació d'aquest amb totes les marques visibles o invisibles de l'abandonament.
3. El grau de cohesió, flexibilitat i desig compartit de la parella d'adoptar un fill per construir una família.
4. L'anàlisi del sosteniment emocional i acolliment del menor. No hi ha estudi possible de la integració de l'infant en una família sense una adequada observació de la qualitat de l'acolliment ofert pels pares, del «holding», en termes de Winnicott. L'infant adoptat sol no existeix. Només existeix en interdependència amb els seus pares.

1. Comencem pel que entenem per «parentar» sense gestar.

Es demana als pares que hagin reconegut, assumit i elaborat la seva limitació biològica. Com més gran sigui l'acceptació de les pròpies mancances, més gran serà també l'acceptació del menor. Saber que han restat ferits per les frustracions viscudes i reconèixer-les com a part de la seva història.

Si ho aconsegueixen podran connectar amb l'infant des d'aquesta mancança, la qual cosa els facilitarà la identificació empàtica amb el menor, posar-se en el seu lloc i captar allò que ell sent; ell, que ha iniciat la vida amb tantes pèrdues. És des d'aquestes mancances que repararan tant el dolor de no poder procrear com el del desemparament per reconstruir i guarir les ferides i els patiments passats per ambdós. Acceptar les pròpies mancances permet ubicar-se amb les seves limitacions i des d'aquí entendre el decalatge entre l'infant ideal somniat i l'infant real, entre els pares ideals i els pares reals.

Reconèixer les pròpies limitacions i no intentar ocultar-les maníacament i omnipotent, sentint-se millors que els pares biològics o competint amb ells, permet situar-se davant d'un fill no biològic.

Com en tots els ordres de la vida, el repte és assumir les mancances, reconèixer les diferències i elaborar les situacions traumàtiques. Si els pares no ho aconsegueixen apareixeran símptomes en els fills.

Com passa a qualsevol família (adoptiva o biològica) allò conflictiu o simptomàtic dels pares té conseqüències en el creixement emocional, intel·lectual i/o social dels fills.

La tolerància es construeix amb l'acceptació de les pròpies dificultats. Aquesta base permetrà l'acceptació de la història de l'infant anterior a l'ingrés a la família, sense dificultats actuals, contenir les angoixes pròpies i les del menor. La tolerància és el reconeixement no valoratiu de les diferències.

Finalment, és la capacitat d'acollir-lo com a fill en la seva realitat i poder transmetre-li els seus orígens amb respecte i valoració.

Contràriament, les mentides sobre l'origen són obturadores de la mancança personal dels pares. Es nega tant la infecunditat com els altres gestants i es posa el fill en el lloc de doble del fill biològic no nascut.

L'origen del menor i la mancança parental es guarden en el bagul dels secrets amb les dificultats personals no assumides. Si, a més, ha de néixer el dia que ha estat adoptat, se li demana un impossible perquè no és possible tornar a néixer. D'aquesta manera, se l'obliga a renegar del seu passat, s'omple la seva història de mentides i ocultacions i es provoca un mal enorme en la seva capacitat de pensar. El fill així situat no podrà donar sentit a la seva història personal, la qual cosa deixarà seqüeles que marcaran el seu futur.

Les adopcions amb aquestes característiques s'han fet amb pares que no han pogut connectar amb les seves mancances i que responen davant el fill amb rigidesa, inflexibilitat i distància emocional. Aquesta modalitat serà font de rebuig, d'insatisfacció i de no acceptació d'aquest infant com a fill. Serà viscut com un testimoni incòmode de la infe-

cunditat. Es passarà d'allò familiar de la trobada amb ell a allò sinistre. Del fill idealitzat que havia de redimir-nos i salvar-nos de tant patiment, al testimoni de la mancança negada. Tindrà un estatut de fill-no fill que és motiu de tantes adopcions conflictives. Nins adoptats així no podran identificar-se com a fills, restant sense família interna de pertinença. I això produeix patologia mental amb simptomatologia important o profundes inhibicions. Si no hi ha un canvi en la ubicació i acceptació del fill, el seu destí restarà pertorbat.

Si no se sent inclòs, aparèixeran reaccions violentes, conductes provocatives, actituds transgressores i altres formes d'exterioritzar que se sent aliè en el seu medi. Voldrà confirmar amb els seus «actings» i símptomes la temuda pregunta, som el vostre fill o no? No se sent admès, segueix fora de la família, exclòs. La constitució de la filiació adoptiva està pertorbada i torna a repetir la seva història quedant-ne fora.

Quants secrets més no dits, dobles missatges, majors dificultats en el fill per identificar-se amb aquests pares i adoptar-los internament. Ell, al seu torn, serà un infant aïllat o agressiu, espantat, algú que se sent un estrany. Si això no es modifica, el rebutjaran i es reforçarà la incomunicació.

L'adopció del menor a la família és interdependent de la capacitat dels pares per acceptar-lo i no situar les dificultats al seu costat. Davant d'una situació d'aquesta mena convé fer una consulta terapèutica per aclarir la posició de cada un davant de l'adopció i reconduir el procés.

2. Condicions del menor

Els infants en situació de desemparament han començat per un abandonament. Per això els agrada tant escoltar com els seus pares els elegiren, varen anar a buscar-los i somniaven amb fills com ells. Saber-se acceptat és el que necessiten per reparar tant narcisisme primari danyat.

Quan arriben aquí, a Adopció Internacional, han perdut totes les referències, tot el seu món conegut. Ho troben tot diferent: altres colors, un altre cel, uns altres olors, idiomes, en molts casos un altre tipus físic; en una paraula, tot nou. Ells només porten el seu nom i un gran anhel de ser fills d'aquests pares.

Pertanyen al gran món dels infants oblidats que no han après «ma mare m'estima». El seu alfabet, contràriament, ha estat dolor, solitud, angoixa, fam, set d'amor.

Porten inscrits en la seva memòria records primaris de desemparament. Aquest temps deixa petges. Moltes es curen quan recuperen la confiança d'éssers estimats, amb la seguretat que ofereix l'estabilitat i ser emparat adequadament. Aleshores poden recuperar el creixement emocional. Tantes pèrdues els han fet desconfiats i temorencs. Quan deixen l'orfenat, el seu món conegut, s'aferren a les seves poques pertinences i no es volen desprendre de la bossa on les tenen. Han après la dura lliçó: tot allò que es deixa es perd. El grau de recuperació dependrà tant de les seqüeles emocionals d'allò viscut, com la tolerància i receptivitat de la parella adoptant. Ells viuen l'adopció des de la **precarietat** i la **sobreadaptació**. L'angúnia de pèrdua i les diferents situacions traumàtiques no els han permès incorporar la categoria d'allò estable. En la seva curta vida res de bo ha durat molt de temps. Necessiten ser desitjats per algú, sentir que pertanyen a algú, créixer per algú molt especial. Una nina que ha arribà a Espanya en avió, quan temps després tornà a pujar a un altre per traslladar-se a Madrid, plorava desconsoladament; tenia por de tornar al punt de partida. Necessiten urgentment ser estimats, escoltar paraules dolces, ser acaronats. Poc importa si les entenen perquè comprenen el to i l'afecte que deixen anar.

Ells només coneixen la precarietat. L'establiment de lligams afectius que els facin sentir segurs i consolidar-los costa molt de temps. Aquestes vivències tan presents d'inestabilitat s'amorteixen amb la seguretat de ser estimats incondicionalment.

En un primer temps s'identifiquen amb l'infant desitjat per aquests pares i d'aquí la sobreadaptació i el desig de pertànyer a aquesta família.

Un segon temps s'obrirà quan substitueixin la precarietat pel **per sempre** i les condicions per **la incondicionalitat.** És el moment de l'assumpció subjectiva d'aquesta filiació.

Al començament s'imposa la necessitat de ajuntar-se, de pertànyer a algú.

En el segon, comencen a acceptar-se les diferències. Fins que no s'hagi assumit la categoria de fill estimat **incondicionalment** i el sentiment de **pertinença permanent**, no s'hauria de parlar de l'origen.

Saber que ha entrat per adopció li permetrà donar continuïtat i sentit a la seva vida i, a la vegada, elaborar la ruptura de la filiació biològica. És el punt d'arrencada per elaborar la trama fantasmàtica, la narrativa amb la qual entendre la seva vida i el seu lloc en la nova família. Consider important transmetre-li que és fruit d'un desig compartit, que els senyors que el conceberen no l'han pogut cuidar i l'han hagut de deixar amb dolor, perquè tot això reforçarà la seva autoestima. Finalment, que ell no és culpable del que ha passat. Mantenir un delicat equilibri entre la veritat de la filiació biològica i la construcció de l'adoptiva és el desafiament de tota adopció.

Unes paraules finals sobre els punts 3 i 4.

3. Com més compartida sigui la decisió d'adoptar, millor s'acararan els reptes de la criança d'un fill. Això és així per a qualsevol parella que vulgui tenir un fill biològic o adoptiu.

4. Hi ha pocs treballs que relacionen el resultat del procés d'adopció amb les condicions d'acolliment del menor.

L'ofici de pares és un dels més difícils. Els de pares adoptius ho és encara més. Calen algunes qualitats com:

— Afecte, paciència, tolerància davant del menor i flexibilitat.
— Afavorir la comunicació i la proximitat afectiva.
— Pautes estables i clares de funcionament.
— Tolerància amb l'expressió de les seves emocions, fins i tot de les negatives, perquè aprengui que la seva agressivitat no destrueix i que ell no és dolent.
— Capacitat d'escoltar-lo.
— Oferir-li arrels i ales, això és, una criança no sobreprotectora que ofereixi autonomia i li permeti, arribat el moment, volar fins als cims més alts dels seus ideals.

Saber que no hi ha pares perfectes, que tots cometem errades, però que la possibilitat d'autocrítica i la comunicació ajuden a entendre allò que ens passa.

Amb la capacitat creadora, fertilitzadora de tantes parelles, l'adopció es converteix en una experiència recuperadora de la vida. No és una experiència simple i senzilla. És tot un desafiament, però un desafiament que val molt una vida.

NOTA

(*) Beatriz Salzberg és professora de l'Escola de Clínica Psicoanalista de Nens i Adolescents de Barcelona. És membre de l'Equip de la Clínica Logos, de Barcelona, i psicòloga de l'ECAI «Créixer Junts», entitat col·laboradora del Consell de Mallorca.